

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

Кафедра української літератури

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**«ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ
ВАЛЕНТИНИ МАСТЄРОВОЇ»**

Студентки 2 курсу МУФ групи
Освітньої програми Філологія. Українська мова
та література

Спеціальності 035.01 Філологія. Українська
мова і література

Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Ступеня вищої освіти магістра

Ковалюк Богдани Володимирівни

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, старший
викладач **Ткаченко В. І.**

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	7
1.1. Жіноча проза: засоби, форми, прийоми вираження	7
1.2. Стан сучасної наукової інтерпретації сучасної жіночої прози	11
1.3. Традиції фемінізму: світовий досвід	17
1.4. Жанри жіночої прози як літературознавча проблема.....	29
РОЗДІЛ II. ПСИХОЛОГІЗМ ЯК ДОМІНАНТНА ОЗНАКА ПРОЗИ ВАЛЕНТИНИ МАСТЕРОВОЇ.....	37
2.1. Жанрово-стильові домінанти модифікації прози	37
2.2. Психологізація портретів у характеротворчій поетиці творів письменниці	46
2.3. Вічні проблеми та характери у прозі В. Мастерової.....	54
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Українська жіноча проза – явище настільки багатопланове й багатовимірне в сучасному культурному просторі, що час від часу в літературознавчій науці з'являються судження про її феномен, намагання осмислити домінантні закономірності, передбачити динаміку розвитку її художньо-естетичних векторів. Для останніх десятиліть характерна поява прозових текстів, що свідчать про активний пошук авторами нових мотивів, образів, жанрових модифікацій. Заглиблюючись у творчий пошук, сучасні письменниці разом із тим активно залучають у свій художній арсенал елементи фольклору, який, на думку сучасного дослідника Я. Голобородька, не тільки «відкриває, визволяє, випростовує файли народної пам'яті, а й відреставровує колористику та мисленнєву зосередженість народної свідомості» [1, с. 67].

Феномен жіночої прози останні два десятиліття є привабливим об'єктом для критичних рефлексій, літературознавчих студій і звичайного читацького інтересу. Не можна стверджувати, що жіноча творчість завжди перебувала на маргіналіях літературного процесу, проте активне зацікавлення нею в різних аспектах спостерігається в період глобальної трансформації культурних процесів у незалежній Україні.

Розглядати жіночу прозу окремо від суспільно-політичної ситуації, соціокультурного мікроклімату не видається можливим, адже стратегії української літературної критики й літературознавчої науки засвідчують динаміку розвитку й переорієнтації мистецького простору України, яка поступово позбувається свого колоніального статусу і стає повноцінним учасником міжкультурного діалогу. Проза й поезія сучасних українських письменниць демонструє відкритість до інтерпретації різноманітних істин буття, глибоке проникнення в онтологію сучасного світу, поліфонію естетичних тенденцій, являє собою давню інтелектуальну традицію, започатковану такими представницями української літератури ХІХ століття, як Олена Пчілка, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Христя Алчевська,

Наталя Кобринська та багатьма іншими авторками означеного літературного періоду.

У сучасній українській жіночій прозі актуалізовані проблеми гендерної ідентичності, табуована сексуальна й національна проблематика, здійснена спроба реконструкції національної світоглядної парадигми. Ці тексти приваблюють надзвичайною відвертістю, інтимністю, автобіографічними образами, новаторськими принципами осмислення реального і трансцендентного вимірів існування. Жіноча проза 90-х років ХХ – початку ХХІ століть органічно вписується в контекст проєктів формування громадянського суспільства на засадах толерантного культурного діалогу і у зв'язку з цим виявляє потужні ідеологічні потенції, сутність яких зрозуміла в світлі новітніх методологій аналізу стану культури.

У руслі української жіночої прози спостерігається тенденція поколіннєвого розшарування текстів, яка реалізується в розмаїтті світоглядних систем і психологічних типів авторства. Розвиток інтелектуального письма простежується у прозі Оксани Забужко, Ніли Зборовської, Софії Майданської, Валентини Мастерової, Теодозії Зарівни, Галини Пагутяк. За стилістичними тенденціями ці тексти наближені до європейського жіночого екзистенціального роману.

Особливої уваги заслуговують тексти Валентини Мастерової. Її твори – це правдива історія, а подекуди й сьогодення, українського Полісся. У кожному витворі мисткині криється цілий світ буденності та справедливості, що є напрочуд жорстокими реаліями життя. Дослідники творчості авторки у її текстах виокремлюють трагізм авторської свідомості та риси стефаниківської новелістичної традиції.

М. Хороб акцентує увагу на сконденсованому сюжеті, у якому повною мірою продемонстровано драму чи трагедію долі пересічної людини, на потужному навантаженні психологічної деталі або ж відкритому традиційному, драматичному чи катастрофічному фіналі. Суголосність вона простежує у назвах новел, наприклад: «Гріх», «Клятий». Марта Хороб зауважує: «сучасна

письменниця, як і свого часу Василь Стефаник, обирає темами своїх оповідних форм «темне життя», «все те страшне, що в ньому є», що «болить» їх як митців і про що вони не можуть не писати, що вражає їх насамперед...» [58, с. 418], звідси й трагедійність їхніх творів.

Не заважаючи на популярність текстів Валентини Мастерової, її романістика перебуває, на наш погляд, на стадії початкових літературних досліджень. Тексти Валентини Мастерової аналізували С. Божко, О. Сизоненко, О. Сопронюк, М. Ткач та ін. Недостатність аналізу сучасних тем авторки й пояснює **актуальність** дослідження.

Метою роботи є розкриття теми художньо-психологічної жіночності в сучасній українській жіночій прозі, зокрема, на матеріалах романів В. Мастерової «Суча дочка», «Смарагд» та збірки новел «На тому боці».

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) інтегрувати наукові погляди, оцінки та висновки літературознавців щодо жіночої прози, зокрема прозових текстів Валентини Мастерової;
- 2) визначити специфічні риси «жіночого письма» та провідні тенденції текстотворення письменниць;
- 3) установити систему жанрів жіночих творів та їх функційні можливості як літературозначої проблеми;
- 4) розкрити систему жанрово-стильових домінантів модифікації прози, реалізованих у текстах Валентини Мастерової;
- 5) окреслити феномен психологізації портретів у характеротворчій специфіці творів письменниці, виписаних крізь призму індивідуально-авторського ціннісного осмислення;
- 6) визначити вічні проблеми та характери у прозі Валентини Мастерової, які створюють образно-ціннісний світ авторки.

Об'єкт роботи – проблематика та стильова своєрідність теми художньо-психологічної жіночності в творчості В. Мастерової (на матеріалі романів «Суча дочка», «Смарагд» та збірки новел «На тому боці»).

Предмет дослідження – стильові моделі жіночих та чоловічих характерів, характер психологізму у творах В. Мастерової.

Наукова новизна. У роботі досліджується феномен жіночої прози в сучасній українській літературі. Визначаються основні тематичні аспекти сучасної жіночої прози. У роботі розглянуто жіночі образи, проаналізовані принципи побудови та характер художніх образів романів.

Теоретико-методологічна основа роботи. Теоретичну та методологічну основу становлять праці вітчизняних і зарубіжних літературознавців, філософів, культурологів, етнологів, міфологів: В. Агеєвої, М. Бахтіна, Т. Гундорової, Т. Дігай, О. Задорожної, Н. Зборовської, М. Крупки, О. Крумінчук, Н. Мажари, С. Павличко, Я. Поліщука, В. Ткаченко, Р. Харчук, Л. Шутової.

Методи дослідження. У дослідженні використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, систематизації й узагальнення матеріалу, що дало змогу здійснити обробку літературних і літературно-критичних джерел, залучених до комплексного аналізу. Основними методами дослідження є біографічний, культурно-історичний, еволюційний, компаративний, духовно-історичний, формальний, структуральний, текстуальний.

Практична цінність виконаного дослідження полягає в тому, що матеріал дослідження може бути використаний на уроках української літератури, при підготовці до практичних та семінарських занять з методики викладання української літератури.

Публікації. Основні положення дипломної роботи викладені у двох одноосібних публікаціях: «Ментальний феномен малої прози Валентини Мастерової» та «Чоловіче начало в романній прозі Валентини Мастерової».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (65 найменувань). Загальний обсяг – 77 сторінок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бедзір Н. Жіноча тема в українській, словацькій та російській постмодерністичній прозі // *Studia Slavistica* : Словацька філологія в Україні : зб. наук. ст. / редкол. : С. М. Пахомова (гол. ред) та ін. Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2014. Вип.15. С. 145–152.
2. Біберова Г. Жіноча доля жіночої прози в Україні // Шкільна бібліотека. 2010. № 8. С. 56–60.
3. Бородіца С., Вашків Л. Особливості новелістичного мислення Марії Матіос. Філологічний дискурс. 2019. №9. С. 15–21.
4. Владимірова В. Художньо-психологічна концепція жіночності в романі Валентини Мастерової «Суча дочка» // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2016. Вип. 25(1). С. 13–15.
5. Голобородько Я. Дескрипція натур-нескінченності // Слово і час. 2011. № 1. С. 63–72.
6. Голобородько Я. Буковинська орнаментика Марії Матіос // Вісник Національної академії наук України. 2008. № 3. С. 66–73.
7. Гундорова Т. Література і письмо, або Місце нового в українській літературі // Світовид. 1997. № 3 (28). С. 11–113.
8. Дігай Т. Диптих про жіночу прозу львів'янок // Дзвін. 2009. № 3–4. С. 145–146.
9. Дроздовський Д. Мольфарка української прози, або Чому Шеллінг мав рацію [Електроний ресурс] // АртВертеп. – Режим доступу : <http://artvertep.com/print?cont=7840> ; Drozdovskyi D. Molfarka ukrainskoï prozy, abo Chomu Shellinh mav ratsiiu [Elektroniï resurs] / D. Drozdovskyi // ArtVertep. – Rezhym dostupu : <http://artvertep.com/print?cont=7840>
10. Забужко О. Хроніки від Фортіньраса : Вибрана есеїстика 90-х. Київ : Факт, 1999. 340 с.
11. Задорожна О. Жінка в літературі і феміністичний рух в Україні // Мова і культура. 2014. Вип. 17, Т. 1. С. 466–470.

12. Ковалів Ю. Жанрово-стильові модифікації в українській літературі. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2012. 191 с.
13. Крумінчук О. Поетеса у прозі, прозаїк у поезії // Українська мова й література в середніх школах. 2005 №3. С. 150–154.
14. Крупка М. Гендерний дискурс у сучасній українській літературі // Актуальні проблеми сучасної філології : Літературознавство : Зб. наук, праць Рівн. держ. гуман. ун-ту. Вип. ІХ. Рівне, 2000. С. 145–151.
15. Кузь В. Проблема національної ідентичності у жіночій прозі української діаспори. Наукові записки Національного університету «Острозька академія» / Матеріали XII Міжнародної наукової конференції «Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур» 17-18 травня 2019 р. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2019. С. 124–131.
16. Мажара Н. Дифузія жанрів як ознака генеологічної моделі мемуаристики // «Молодий вчений». 2015, березень, № 3 (18). С. 117–120.
17. Мастерова В. Валентина Мастерова з позиченим у хуртовини сріблом // Десн. правда. 2013. № 18 (2 трав.). С. 12.
18. Мастерова В. Вовкулака : оповідання // Склянка Часу: Літературно-мистецький журнал. Канів. 2006. № 40. С. 148–152.
19. Мастерова В. «Грішниця» вийшла в люди // Наш край. 2011. 16 липня (№57-58). С. 1.
20. Мастерова В. Доки вогонь листок не перегорне або од Шевченка до Лютого // Десн. правда. 2013. №49 (5 груд.). С. 6–7.
21. Мастерова В. Красилівські тополі, Мастерова і пес Дік... // Десн. правда. 2014. №45 (13 листоп.). С. 8.
22. Мастерова В. На тому боці : збірка. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 224 с.
23. Мастерова В. Неоціненний скарб Леоніда Могучова: [виставка картин] // Сіверщина. 2008. №7 (14лют.). С. 13.
24. Мастерова В. Останній лист / Валентина Мастерова // Наш край. 2012. 18 лютого (№13-14). С.1–2.

25. Мастерова В. Пізнє кохання: історія з життя // Наш край. 2011. 30 липня (№61-62). С. 7.
26. Мастерова В. Смарагд : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с.
27. Мастерова В. Суча дочка : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 240 с.
28. Мастерова В. Суча дочка : [роман]; передм. О. Сизоненка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 240 с.
29. Мастерова В. Хижаки // Наш край. 2011. 29 жовтня (№ 87-88). С. 8.
30. Мастерова В. Час збирати каміння? Чи розкидати?: дворянська родина Товстолісів // Деснянська правда. 2012. №16(14 лют.). С. 2.
31. Мацкевич П. Феномен жіночої прози в сучасній вітчизняній літературі. URL: <https://zounb.zp.ua/fenomen-zhinochoyi-prozy>.
32. Павленко С. Валентина Мастерова: «...Влада і мітингувальники повинні знайти компроміси, піти на поступки один одному...» // Голос України. 2014. №30(18 лют.). С. 4.
33. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія]. Київ : Либідь, 1997. 360 с.
34. Павличко С. Фемінізм. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 322с.
35. Печорна О. Грішниця. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. 61 с.
36. Рижкова Г. Новітня «Жіноча проза» : жанрові ознаки // Дивослово. 2008. № 3. С. 56–68.
37. Рижкова Г. М. Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ – початку ХХІ ст.: жанрові й нарративні моделі та лінгвопоетика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01; Кіровоград. держ. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2008. 20 с.

38. Рижкова Г. У пошуках щастя і любові : Лінгвокультурні концепти у сучасній українській «жіночій» прозі // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах, 2008. № 3. С. 119–124.
39. Романюк А. Історія західних політичних вчень. Політичні доктрини ХХ – поч. ХХІ ст. [Електронний ресурс]. Київ : Знання, 2011. 255 с.
40. Сизоненко О. Свята правда. Мастерова В. Суча дочка / В. Мастерова ; переди. О. Сизоненка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. С. 5–6.
41. Сучасна жіноча українська проза. URL: <https://studlib.info/psikhologiya/795097-suchasna-zhinocha-ukrainska-proza-o-zabuzhkom-matios-g-pagutyak-ye-kononenko-g-vdoviche>.
42. Тебешевська-Качак Т. Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ ст. Монографія. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2009. 192 с.
43. Ткач М. «Суча дочка» як дзеркало радянської доби // Літературний Чернігів : Щоквартальний мистецький журнал літературної спілки «Чернігів». 2006. № 1 (33). 178-183. Рец. на кн. : Мастерова В. Суча дочка: Роман. Чернігів : КП «Вид-во «Чернігівські обереги», 2005. 208 с.
44. Ткач М. «Суча дочка» як дзеркало радянської доби: (Валентина Мастерова. Суча дочка. Роман. Чернігів; КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2005) // Сіверян. літопис. 2006. № 2. С. 121–124.
45. Ткач М. Як дзеркало минулої доби : на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2007 року // Літературна Україна. 2007. 15 лют. 8.
46. Ткаченко В. Кордоцентрична модель прози Ганни Барвінок // Філологічний дискурс : збірник наукових праць. Випуск 6. Гол. ред. В. Мацько. Хмельницький, 2017. С. 173–181.
47. Ткаченко В. Характер моделювання жіночих образів у прозовій спадщині Ганни Барвінок // Літератури світу : поетика, ментальність і духовність : збірник наукових праць. Вип. 7 / Гол. ред. С. Ковпик. Кривий Ріг : «НВП Інтерсервіс», 2016. С. 190–197.

48. Ткачук М. Українська література ХХ століття : монографія. Тернопіль : Медобори, 2014. 608 с.
49. Томчук Л. Феномен жіночого письменства в українській літературі кінця ХІХ та початку ХХ століть: автореферат дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.01; 10.01.06; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2011. 40 с.
50. Уллюра Г. Коронована сила жіночої руки, або Про тих, хто «пише іншу прозу» // Слово і час. 2005. № 3. С. 65–71.
51. Феномен жіночої прози обговорювали київські літератори // Літературна Україна. 2002. 6 червня. С. 6.
52. Філоненко С. «Інша мова жінки» : художні особливості української жіночої прози 90-х рр. ХХ ст. // Слово і Час. 2008. № 2. С. 49–56.
53. Філоненко С. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90–х років ХХ століття : монографія. Київ, Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект–Поліграф»», 2006. 156 с.
54. Ханенко-Фрізен Н. Трудова міграція та літературна творчість : До питання визначення феномена «заробітчанської» літератури // Українознавчий альманах. 2014. Вип. 15. С. 230–238.
55. Харчук Р. Сучасна українська проза : Постмодерний період : навч. Посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 248 с.
56. Хода Г. Феномен жіночої прози в сучасній українській літературі // Вивчаємо українську мову та літературу. 2011. № 2. С. 30–35.
57. Ходюк О. Українська жіноча література кінця ХІХ– початку ХХ ст. та тема жінки у творчості Галини Комарівни // Літературні обрії. Праці молодих учених. Київ, 2010, Випуск 17. С. 153–159.
58. Хороб М. Василь Стефаник і Валентина Мастерова : риси трагізму авторської свідомості // Плай. 2002. С. 411–420.
59. Царук А. Богошукацтво як дорога до себе // Літературний Чернігів. 2019. № 2 (86). С. 163–169.

60. Царук А. На тому боці Валентини Мастерової [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://hvilya.com/.../na-tomu-botsi-valentyyny-mastierovoi.html> (дата звернення: 05.06.2019). Назва з екрана.
61. Шутова Л. Жіноче письмо : міф чи реальність? (лінгвостилістичні особливості сучасної української жіночої прози) // Лінгвістичні дослідження. 2014. Вип. 38. С. 176–180.
62. Шутяк Л. Над «Фрау Мюлер» Фрейд би плакав // День. 2014. 24–25 січ. С. 23.
63. Щур О. Апофеози жіночої прози або легке, середнє й важке укрсучліту // Дніпро. 2011. № 3. С.163–165.
64. Щаслива А. «Ви ота жінка, і чоловіка у вас нема? Може я зайду?» // Гезета по-українськи. 2015. 7 квітня. С. 5.
65. Шаговський М. Валентина Мастерова – майстер сюжету.
URL : <https://probapera.org/publication/13/29398/valentyyna-masterova--majster-syuzhetu.html>.